

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

**SOHA LINGVISTIKASI: TILSHUNOSLIK
VA TIBBIYOT INTEGRATSIYASINING
MUAMMOLARI, YECHIMLARI HAMDA
ISTIQBOLLARI**

**10-NOYABR
2021**

BUXORO, UZBEKISTAN

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

SOHA LINGVISTIKASI:
TILSHUNOSLIK VA TIBBIYOT
INTEGRATSIYASINING
MUAMMOLARI, YECHIMLARI
HAMDA ISTIQBOLLARI
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
materiallari

Buxoro, 10-noyabr, 2021-yil

Қалиев Е.М.	«Ант» драмалық дастанының тарихи және фольклорлық негізі <i>Historical and folklore basis of the dramatic saga "The Oath"</i>	228
Yuldasheva M.M.	<i>Tibbiy pedagogik yoʻnalish talabalarida milliy anʼanalar asosida bagʻrikenglikni rivojlantirish</i>	232
5-shoʻba. Amaliy filologiyani rivojlantirish - davr talabi		
Ashurbayeva R.Q.	<i>Yosh avlodda tibbiy madaniyatni rivojlantirishda ona tili fanining ahamiyati</i>	237
Istamova S. I.	<i>Taqlid soʻzlarning tibbiyotda qoʻllanilishi</i>	241
Qobilova A.B.	<i>Oʻzbek va ingliz tili tibbiy perifrazarining kognitiv-morfologik xususiyatlari</i>	245
Toshtemirova S.	<i>Tibbiyot lingvistikasi: vujudga kelishi, dolzarbligi, maqsad va vazifalari</i>	248

аңсардың қай тұстарынан көрініп тұрғаны, олардың сол құдіретке жеткені бар, жетіспей жүргені бар, жетіп айрылғаны бар, әлі дәмеленіп жүргені бар, әлі өкініп жүргені бар, өкінбей жүргені бар екендігі көркем берілген.

Қорыта айтқанда, фольклор қазынасын Ахтановтың пайдалануы түрліше сипатта көрінеді. Кейде түрлендіріп, жаңғыртып, фольклор ұғымының мәнін тереңдете, кеңейтіп алса, кейде бастапқы мағынасының аясында шектеледі. Бұл ретте мына пікір ойымызды тұғырлай түседі: «Фольклорлық элемент қашан да болсын ақынның шығармашылық мақсатына лайық алынады. Егер автор фольклорлық материалды, фольклорлық форманы шығармашылық електен өткізіп, жаңа шығармасының бойына біте қайнастырып пайдаланбаса, шығарма биік, идеялық көркемдік дәрежеге жете алмайды» [Молдаханов: 1999, 80]. Расымен де, фольклорлық элементтер ақын-жазушылар шығармасымен біте қайнасып, бір жүйеден табылып жатпаса, оның көркемдігі кемшін болар еді. Тахауи Ахтановтың «Ант» драмасы да осындай фольклорлық элементтерге толы және олар драманың көркемдігін одан сайын толыстырып тұрғанына куә боламыз.

Әдебиеттер

1. [Тоқбергенов Т.](#) Қос қағыс: мақалалар мен портреттер . – Алматы : Жазушы, 1981. - 281 б.
2. Ахтанов Т. Бес томдық шығармалар жинағы . – Алматы: Жазушы, 1984. Т.3 : Пьесалар. - 448 б.
3. [Тебегенов Т.](#) Қазіргі қазақ әдебиетіндегі драматургия// Ақиқат . - 2011. - №10.
4. Молдаханов.Ә. Мұхтар Әуезовтің көркем шығармаларындағы фольклорлық дәстүрлер // Оқу құралы. –Ақтөбе, 1999. - 128 б.

Tibbiy pedagogik yo‘nalish talabalarida milliy an‘analar asosida bag‘rikenglikni rivojlantirish

Yuldasheva Mashxura Muzafarovna*

10.5281/zenodo.5686012

Annotation. The article describes the content of the process aimed at developing tolerance in medical pedagogical students on the basis of national traditions, ie in the context of the society of Uzbekistan, each student is born in a cultural and national environment with many positive aspects. It is emphasized that the definition of the content of education based on the socio-cultural, religious, national experience and centuries-old civilization of the Uzbek people is important in terms of forming the concept of tolerance in students.

Keywords: *group hostility, educational process, pedagogical situation, national wealth, cultural attitudes, communication skills, interfaith spiritual differentiation, school, family, neighborhood, national*

* BuxDU o‘qituvchi, mashhurayuldasheva1973@gmail.com

O'quv muassasalarida bag'rikenglik tarbiyasini rivojlantirishning yangidan yangi imkoniyatlarini izlab topish choralari ko'rilmoqda. Buning uchun barcha o'quv muassasalari yagona pedagogik majmua sifatida, shu maqsad atrofida birlashishi kerak. 2020 yilgacha bo'lgan davrda ta'lim mazmunini modernizasiyalashning konseptual asoslarida ham bag'rikenglik tarbiyasini jadallashtirishga erishish ustuvor maqsad sifatida nazarda tutilishi lozim. Ta'lim-tarbiya sohasida kirib kelayotgan innovasion texnologiyalardan kichik maktab yoshidagi talabalarda bag'rikenglikka oid tushunchalarni shakllantirishda oqilona foydalanish yo'llarini izlash muhim ahamiyatga ega. Borliqqa nisbatan o'xshash munosabatlar, nuqtai nazarlarning shakllanishi hamda axloqiy jihatdan yo'naltirilgan ijtimoiy xulq-atvorning tarkib topishi natijasida bag'rikenglik ko'nikmalari shakllanib mustahkamlanadi va kengayib boradi. Xuddi shu tarzda ijtimoiy xulq-atvor va ongli xatti-harakatlarning asoslari va tamoyillari yoshlar ongida tarkib topa boshlaydi. Bag'rikenglik ko'nikmalarini egallashga yo'naltirilgan intellektual kuch va intilish ortib boradi. Bu davrda talabalar haqqoniy ong deganda o'zlarini o'rab turgan muhitni tushunishadi. Ularni o'rab turgan muhitda bag'rikenglik tarbiyasining hisobga olinishi muhim ahamiyatga ega. Buning natijasida shaxs o'z xulq-atvoridagi xato- kamchiliklarni sezib, his etib, imkon darajasida bartaraf qilib boradi. Bolalar ulg'aygan sari ularda tez-tez injiqlik, qaysarlik, salbiy hamda noaniq kayfiyat va holatlar kuzatiladi. Bunday paytlarda ularda hosil qilingan atrof-muhitdagilarga nisbatan sabr-toqatli bo'lish, bardoshlilik ko'nikmalari muhim ahamiyatga ega. Aks holda bunday vaziyatlarda qarama-qarshiliklar, kelishmovchiliklar kelib chiqib, ba'zan ular hatto kengroq ko'lam kasb etishi mumkin. Shuning uchun ham talabalarda ilk maktab ta'limi davridayoq bunday kayfiyatlarni bartaraf etishga qaratilgan ta'limiy choralarni ko'rish kerak.

Kuzatishlarimiz natijasida aniqlangan bunday qarama-qarshiliklar talabalarni ilk maktab davridan boshlab bag'rikenglikka oid tushunchalar bilan qurollantirish, bu siradagi tushunchalarni ular ongiga singdirishning qulay shakl, vosita, usul va metodlarini izlab topish, ilmiy jihatdan asoslash zaruriyatini vujudga keltirmoqda.

Albatta taklif qilinayotgan shakl, vosita, usul va metodlar ta'lim jarayoni, uning mazmunini chuqur tahlil qilishni taqozo qiladi.

Birinchi navbatda bag'rikenglik tarbiyasini amalga oshirish prinsiplari va vositalari ilmiy jihatdan asoslanishi lozim. Bag'rikenglik tarbiyasini amalga oshirish jarayonining tahlili shuni ko'rsatdiki, bu dolzarb masalaga talabalar va o'qituvchilar e'tiborini jalb etish maqsadida bag'rikenglik tarbiyasining samarali metod va vositalarini izlab topish lozim. Shuningdek, bag'rikenglik tarbiyasining shakllari va texnologik o'ziga xosliklarini ham aniqlash talab etilmoqda.

Bag'rikenglik tuyg'usini tarbiyalash shuning uchun ham dolzarbki, bugungi kunda jamiyat hayoti va kishilarning turmush tarzini yaxshilash va mustaqil rivojlanishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan iqtisodiy, ma'naviy tushuncha va

qadriyatlarni talabalarga ta'limning dastlabki bosqichlaridan boshlab singdirish mumkin. U quyidagilardan iboratdir:

- talabani u yoki bu tushuncha, qarash, qadriyatlarni egallashga majburlamaslik axloqini o'zlashtirishga;

- boshqa xalqlar madaniyati, dini, qadriyatlariga nisbatan bardoshli, oqilona munosabatda bo'lishni qaror toptirish;

- talabani ta'limning ilk bosqichlaridan boshlab atrofdagilar bilan o'zaro ongli bir-birini tushunuvchanlik shartlariga asoslangan muloqotga o'rgatishga erishish;

- talabalarda o'zgaralar fikrini bardosh bilan tinglash, muammolarni o'zaro murosa asosida hal qilishga undash ko'nikmasini tarkib toptirish.

Talabalarda bag'rikenglik tushunchalarini shakllantirishda tinchliksevarlik, etnik, diniy, siyosiy, konfessional (izohi) va shaxslararo kelishmovchiliklarga nisbatan chidamlilik, tenghuquqlilik kabilarning tub mohiyatini o'rgatish.

Bag'rikenglik oliy darajadagi insoniy fazilat ekanligini ta'limning ilk bosqichlaridan boshlab talaba ongiga singdirishga erishish lozim. Talabani jamiyat hayotiga tayyorlash maqsadida ko'p millatli xalqlar turmush tarzi mavjud bo'lgan O'zbekiston Respublikasida turlicha kishi va g'oyalar dunyosida yashash mahorati, boshqa kishilarning huquq va erkinliklarini buzmaganda o'z huquq va erkinliklariga ega bo'lishga odatlantirish nihoyatda zarurdir.

Bag'rikenglik insonning ortga chekinishi, ikkiyuzlamachiligi, laganbardorlikka qarama-qarshi qo'yiladigan tushuncha ekanligini talabalar tushunib yetishlariga erishish kerak. Bolalar o'zgalarning mavjudligini tan olishdek, ob'ektiv nuqtai nazami egallashlari lozim. Yuqoridagilar asosida shuni ta'kidlash kerakki, bag'rikenglik ta'lim jarayonida shakllantiriladigan tarbiyaviy hodisadir.

Bag'rikenglikni shakllantirishda muomala madaniyatini qaror toptirish birinchi darajali ahamiyatga ega. Jamiyatdagi ko'pgina kelishmovchiliklarning asosini kishilarda madaniy muomalaning shakllanmaganligi tashkil etadi. Ko'pincha kishilar bir-birlarini tabiiy tarzda qabul qilish o'rniga o'zlarini noto'g'ri tutadilar. Bir-birlari bilan qo'pol muomalada bo'ladilar. Aksariyat hollarda bunday muomala diniy va milliy nizolarga sabab bo'ladi. Talabalarda maktabdayoq bir-birlariga nisbatan chidamli bo'lish ko'nikmasini izchil shakllantirib borish kerak.

O'qituvchi bilan talaba orasidagi «Hamkorlik pedagogikasi» va bag'rikenglik tushunchalarini qo'llamay turib, ta'lim tizimida islohotlarni amalga oshirish, har tomonlama rivojlangan shaxsni kamol toptirish mumkin emas.

Ta'lim tizimi jamiyatda nafaqat texnologik va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot omili, balki ma'naviy va iqtisodiy rivojlanishning muhim strategik vositasi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Shu bois mustaqil mamlakatimizda ta'lim sohasiga yil sayin katta e'tibor qaratilmoqda. Mazkur vazifa ta'lim tizimining barcha bosqichlari: maktabgacha ta'lim muassasalaridan tortib oliy ta'limning yuqori bosqichlarigacha bo'lgan bo'g'inlar zimmasiga yuklatilgan.

Mazkur maqsadni amalga oshirish jarayonida mavjud o'quv dasturlarini yangi pedagogik texnologiya va zamonaviy usullarni qo'llagan holda takomillashtirish eng birinchi vazifa

hisoblanadi. Takomillashtirilgan o'quv dasturlarida o'g'il va qiz bolalar tengligi, qolaversa, barcha fanlar bo'yicha o'quv materiallarining gender tenglik va farqlar asosida belgilab berilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shuni ta'kidlash lozimki, istiqbolda talabalarning bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish nafaqat o'zlashtirish, balki o'g'il va qiz bolalarning har biriga xos bo'lgan tushunish, bilimlarni amaliy qo'llash va ijod ko'nikmalarini aniqlash asosida ham amalga oshirilishi lozim. Bu holat talabalarning bilim darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatibgina qolmay, yangi sifatga ega bo'lgan aql-zakovat egasini tarbiyalaydi, ya'ni u o'ziga xos shaxsni shakllantirib, ular ongini o'stirish, shuningdek, dunyoning ijtimoiy, informasion, texnologik va iqtisodiy o'zgarishlariga moslashishlariga katta yordam beradi.

Talabalarni tarbiyalash va ularni bo'lajak amaliy faoliyatga tayyorlashda umummehnat ko'nikmalari katta o'rin tutadi, tibbiy pedagogik yo'nalish talabalariga mehnat ta'limi berishning asosiy maqsadi, ularni bo'lajak hayotga tayyorlashdan iboratdir.

Keng ma'noda bag'rikenglik tushunchalarining poydevori individual darajadan tashkil topgan. Zero, individual fazilatlar o'z ichiga bag'rikenglikning barcha qirralarini oladi.

Bizningcha, har bir kishida «o'zga»ni hurmat qilish hissin tarbiyalash bag'rikenglik muammosini yechishni osonlashtiradi.

O'zga millat vakilini tan olish unda o'zi uchun aziz bo'lgan boshqacha qadriyat, mantiqiy fikrlash, turmush tarzi, madaniyat mavjudligini anglab yetishdan iboratdir.

qabul qilish – bu o'zga din va millat vakilining bizga nisbatan farqli jihatlariga ijobiy munosabatda bo'lish demakdir.

Tushunish esa o'zga din va millat vakilining ichki dunyosini ko'ra olish, unga o'zi va o'zgalar nuqtai nazaridan yondashish demakdir.

O'qituvchi va talaba orasidagi sub'ekt- sub'ekt darajasidagi munosabatning asosini bag'rikenglik tashkil qiladi. Mazkur munosabat orqali talabalarda o'zining «men»i, g'urur va shaxsiyat madaniyati qaror topa boshlaydi.

Noto'g'ri javob berishdan qo'rqish hissi yo'qolib, tushunish, anglab yetish hissi paydo bo'la boshlaydi.

XXI asrda turli millat va dinlarga mansub shaxslararo bag'rikenglik– bu, insoniyatning tinch-totuv yashashi uchun asosiy vosita, insonparvar jamiyat va turmush tarzini barpo etishning muhim shartidir.

Bag'rikenglikni ifodalovchi muhim vositalardan biri o'zaro dialog, ya'ni muloqotdir. Bunday muloqot asosan ikki kishi, ya'ni o'qituvchi va talaba orasida amalga oshiriladi.

Bag'rikenglik tarbiyasi talabalarni ijtimoiy hayotda chidamlilik, bardosh, o'zaro muloqot, toqatli bo'lish kabilarga o'rgatadi.

tibbiy pedagogik yo'nalish talabalarida bag'rikenglik tushunchalarini shakllantirish chora-tadbirlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- talabalarni jamiyatdagi barcha din va millat vakillarining qadr- qimmatini himoya qilish tamoyillari bilan tanishtirish;

- har bir shaxs tabiat va jamiyatning noyob takrorlanmas mo'jizasi ekanligini anglab yetishiga pedagogik ko'mak berish;

- millatlar va dinlararo ma'naviy va madaniy farqlanishning asosini o'zaro uyg'unlashtiruvchi tamoyildan iborat ekanligini anglash;

- hamkorlik harakatining asosi sub'ekt- sub'ekt munosabatlarini tashkil etishga ko'maklashish. Bu o'rinda talaba topshiriq bajarayotgan paytda yuzaga keladigan muammolarni birgalikda hal etish va mehnatni to'g'ri taqsimlashga o'rgatish kerak. Talabalar bir-birlarini to'ldiruvchi element ekanligi, ularning har biri ushbu guruh uchun o'ziga xos topilma ekanligini to'la-to'kis his etishlari maqsadga muvofiqdir.

Ushbu tamoyillarga amal qilish natijasida talabalar asta-sekin tinchlik madaniyati elementlarini egallab boradilar. Boshqalarni hurmat qilish, ularning qadriyatlariga toqat bilan munosabatda bo'lish kabi ko'nikmalarni egallagan talaba istiqbolda jamiyat hayotida tinchlikni barpo qilish, turli millat va din vakillari bilan hamjihatlikda yashash ko'nikmasini ham egallaydi.

Oila, maktab, mahalla va atrof-muhitdagi kishilar hamjihatligi uchun harakat qilish talabaga xotirjamlik, quvonch, o'z ishidan qoniqish bag'ishlaydi. Uni katta-katta ishlarga ruhlantiradi.

Ta'kidlab o'tilganidek, bag'rikenglik tarbiyasining asosiy maqsadi talabalarda bag'rikenglik, o'zga din va millat vakillariga hurmat, ularning qadriyatlarini e'zozlash, milliy boyliklariga hurmat bilan qarash, toqatlilik, bardoshlilik, do'stlik, birodarlik, hurfiylik, vatanparvarlik, saxiylik, sadoqatlilik, o'zgalarga hurmat nazari bilan qarash, o'zaro madaniy munosabat va muloqot ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Ta'lim-tarbiya jarayonida bag'rikenglikni tarbiyalash natijasida quyidagilar nazarda tutiladi:

- maktab va sinf jamoasida o'zaro hamkorlik va hamjihatlikni amalga oshiruvchi talabani tarbiyalash;

- bag'rikenglikka yot bo'lgan munosabatlarga qarshi chiqadigan talabani tarbiyalash.

Talabalarda bag'rikenglikni qaror toptirishga yordam beradigan tadbirlar quyidagi izchillikda amalga oshirilishi lozim:

1. Tibbiy pedagogik yo'nalish talabalarida ularni o'zaro hamjihatlikka asoslangan harakatga jalb etish orqali empatiya, hamdardlik tuyg'ularini tarbiyalash.

2. Tibbiy pedagogik yo'nalish talabalarida bahs yuritish, munozara qilish va kelishmovchiliklarni tinchlik yo'li bilan hal etish, ochiq muloqot asosida bag'rikenglik ko'nikmalarini shakllantirish.

3. Shu bilan bir qatorda interfaol o'qitish metodlari orqali talabaning ota-onalari, sinfdoshlar, atrof-muhitdagilar, o'qituvchilar bilan muloqoti asosida ham bag'rikenglik tarbiyasi amalga oshiriladi.

Tibbiy pedagogik yo'nalish talabalarida bag'rikenglik tushunchalarini shakllantirish maqsadlari bizningcha quyidagilardan iboratdir:

- o'qituvchilar, ota-onalar, atrof-muhitdagi kishilar hamda talabalarda empatik qobiliyatlarni rivojlantirish, boshqalarning fikrlari va qarashlariga nisbatan bardoshli bo'lishga odatlantirish;

- bag'rikenglik ko'nikmalarini bir qadar egallagan talabalarda kommunikativ, ya'ni muloqot madaniyati elementlarini shakllantirish;

- tibbiy pedagogik yo'nalish talabalarini tabiat, jamiyat a'zolari hamda atrof-muhitga nisbatan tajovuzkorlikka qarshi kurashga tarbiyalash.

Talabalarda hosil bo'lgan bag'rikenglikka oid tushunchalarni aniqlash natijasida ularda uchraydigan xavotir, hayot maktabiga moslasha olmaslik, yuqori darajadagi qo'rquvning oldini olish chora-tadbirlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Oliy ta'lim talabalarini bag'rikenglik ruhida tarbiyalashning muhim vazifalari sifatida bag'rikenglik tushunchalarini shakllantirishning muhim va mahsuldor usul va metodlarini aniqlash lozim.

Xilma-xillik – insoniyat taraqqiyotini boyituvchi muhim omil hisoblanib, aynan chidamsizlik uning yo'lida to'siq bo'ladi. Ta'lim jarayonida bu to'siqlarni bartaraf etish yo'llari va vositalari haqida talabalarni muntazam xabardor qilib turish ham muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar:

1. Bag'rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi: YNESKO 1995-y. 16-noyabr, Parij, 1999.-15 b.
2. Inson huquqlari. Umumjahon deklaratsiyasiga sharhlar. T.: Adolat. 1999.
3. Islom va mazhablar.-T.: Ma'naviyat.2000.-27 b.
4. Islom ziyosi O'zbekim siymosida.-T.: Toshkent Islom un-ti, 2001.- 240 b.

5-SHO'BA

AMALIY FILOLOGIYANI RIVOJLANTIRISH - DAVR TALABI

Yosh avlodda tibbiy madaniyatni rivojlantirishda ona tili fanining ahamiyati

Ashurbayeva Ruqiya Qahhorovna*
10.5281/zenodo.5686042

Annotatsiya: Mazkur maqolada tibbiy madaniyatning nechog'lik muhimligi va bu tushunchani ona tili fani vobastaligida ta'lim jarayoniga tadbqiq qilishning bir necha samarali vositalari borasida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: *tibbiy madaniyat, ona tili, metodlar, kasallik, o'zbek leksikografiyasi, tibbiyot*

XXI asr insoniyat hayotiga misli ko'rilmagan kashfiyotlar va mukammal texnikalar bilan ko'pgina qulayliklarni olib kirgan bo'lsa-da, bu muvoffaqiyatlar barobarida ulkan muammolar kirib keldiki, o'z yechimini kutish jarayonida

* Buxoro davlat tibbiyot institute assistenti ruqiya.qahhorova@mail.ru